

نقد سندی انجیل متی

محمد ضیاء توحیدی^۱

چکیده

اناجیل چهارگانه در نگاه مسیحیان، معتبرترین گزارش‌های تاریخی در باب گفتارها و کردارهای حضرت مسیح صلی الله علیه و آله هستند. این آثار، تحت الهام روح القدس به وسیله دو نفر از رسولان مسیح و دو تن از شاگردان رسولان به نگارش درآوردند. نزدیک به ۱۹ قرن، کمتر کسی درباره صحت انتساب این اناجیل به نویسندگان یادشده در سنت مسیحی، تردید به خرج می‌داد؛ اما در قرن بیستم، چرخشی مهم در این باره روی داد. بسیاری از متفکران و اندیشمندان به بررسی این موضوع پرداختند و استناد اناجیل چهارگانه به نویسندگان مذکور، به چالش کشیدند. روش‌های جدید علمی و دانش‌هایی مانند باستان‌شناسی نیز به مدد آنان آمد. در این پژوهش، موضوع انتساب انجیل نخست به متای حواری به روش توصیفی - تحلیلی بررسی شده است. این بررسی نشان می‌دهد که استناد این انجیل به متی فاقد اعتبار بوده و با اطمینان می‌توان گفت که نویسنده آن فرد دیگری بوده است.

کلیدواژه‌ها: انجیل، متای حواری، انجیل متی، حضرت عیسی صلی الله علیه و آله.

۱. پژوهشگر ادیان ابراهیم و مدیر پژوهش مرکز تخصصی کلام و ادیان.

مقدمه

طبق گزارش اناجیل، حضرت عیسی علیه السلام در حدود ۳۰ سالگی مبعوث گردید و حدود سه سال و اندی، در میان مردم به تبلیغ پرداخت. آن حضرت از شهری به شهری و از روستایی به روستای دیگر رفته و مردم را موعظه می‌فرمود و نزدیک بودن ملکوت آسمان‌ها را بشارت می‌داد. آن حضرت در طول این مدت، مواعظ فراوانی ایراد فرمود؛ چنان‌که معجزات متعددی نیز به دست آن حضرت به وقوع پیوست که تنها برخی از آن‌ها در اناجیل ثبت شده است.

مسیحیان نخستین در پی نگارش سخنان و اعمال حضرت عیسی علیه السلام نبودند. دلیل امر، آن بود که باور آن‌ها، ظهور مجدد مسیح علیه السلام به زودی انجام می‌پذیرفت و بنابراین دلیلی برای نگارش اعمال و گفتار آن حضرت وجود نداشت. آن‌ها برای این مدت کوتاه، میان دو حضور حضرت عیسی علیه السلام، به نقل شفاهی گفتار و کردار آن حضرت اکتفا می‌کردند.^۱ این رویه، چندان به طول نینجامید و با طولانی شدن انتظار، برخی از مسیحیان دریافتند که باید به نگارش زندگی‌نامه و سخنان عیسی علیه السلام، اقدام کنند.

طی دو قرن اول و دوم میلادی، انجیل‌های فراوانی نگاشته شد. این انجیل‌ها از نظر نوع نگارش و محتوا، اختلاف‌های چشم‌گیری با یکدیگر داشتند. در این دوره، هر گروه از مسیحیان از یک یا چند انجیل استفاده می‌کردند. مسیحیان گنوسی اناجیل خاص خود را داشتند. یهودی — مسیحیان که به نام ایبونی‌ها شناخته می‌شوند، دارای انجیل مخصوص خود بودند. مارکیونی‌ها از انجیلی دیگر استفاده می‌کردند و به طور کلی هر گروه از مسیحیان، از انجیل یا انجیلی مختص به منطقه خویش و متناسب با دیدگاه خویش، استفاده می‌کردند.^۲

به مرور زمان، از میان این انجیل‌ها، چهار انجیل از مقبولیت بیشتری برخوردار شد و به تدریج، دیگر انجیل‌ها کنار نهاده شدند.^۳

امروزه در میان مسیحیان، انجیل‌های چهارگانه به عنوان تنها منابع معتبر درباره زندگی و تعالیم حضرت عیسی علیه السلام شناخته می‌شوند. باور رایج در سنت مسیحی، آن است که انجیل‌های اول و چهارم، یعنی انجیل‌های متی و یوحنا توسط دو تن از

۱. م. میلر، استیفن وف. هوبر، روبرت؛ تاریخ الكتاب المقدس منذ عهد التكوين و حتی اليوم؛ ص ۶۷.

2. Ehrman, Bart. D, The New Testament, P.171.

۳. پیترز، اف تی؛ یهودیت مسیحیت و اسلام؛ ج ۲، ص ۷۱.

حواریون حضرت مسیح علیه السلام به نگارش درآمده‌اند و دو انجیل دیگر یعنی انجیل دوم و سوم توسط دو نفر از شاگردان رسولان به نام‌های مرقس و لوقا نگاشته شده‌اند. با بررسی آثار نویسندگان اولیه کلیسا می‌توان دریافت که بحث درباره صحت انتساب انجیل‌های چهارگانه مورد توجه آنان قرار داشته است اما آنان معمولاً به گزارش‌های سنتی درباره نویسندگان این چهار اثر اکتفا کرده و به صورت جدی به نقد و بررسی این مسأله نپرداخته‌اند.

پذیرش چهار شخصیت معروف و برجسته کلیسای نخستین یعنی متی، مرقس، لوقا و یوحنا به عنوان نویسندگان این لناجیل، همچنان ادامه یافت و تنها در قرن بیستم بود که این باور به شکل جدی به چالش کشیده شد. موضوع نقد سندی کتاب مقدس و از جمله انجیل‌ها در قرن بیستم در کانون توجه دانشمندان قرار گرفت و اندیشمندان زیادی به بررسی و کنکاش در این موضوع پرداختند. به زودی این مطالعات، به حوزه مسیحیت سنتی نیز راه یافت. وجود تمایل درونی مسیحیان سنتی به صحت این انتساب‌ها، مانع اختلاف نظر در میان آنان نگردید و برخی از این عالمان، با تکیه بر پژوهش‌ها و مطالعات جدید، نگاه سنتی کلیسا درباره نویسندگان انجیل‌های چهارگانه را مورد تردید قرار داده و برخی از آنان، انتساب یک یا چند انجیل به نویسندگان یاد شده در سنت را مردود شناختند.

اکتشافات باستان‌شناسی در قرن بیستم، به مدد این مطالعات آمد و چرخش‌های مهمی را در دیدگاه اندیشمندان موجب شد. اگرچه فقدان شواهد و دلایل کافی برای اثبات یا رد انتساب هر یک از این انجیل‌ها، تا حدود زیادی مانع دست‌یافتن به نظر قطعی در این مورد می‌گردید؛ اما استفاده از متدهای جدید علمی، سبب حل بسیاری از معماهای مربوط به این حوزه گردید و در برخی از موارد، نتایج نسبتاً روشنی را برای دانشمندان به ارمغان آورد.

در این پژوهش، دیدگاه رایج مسیحیت سنتی درباره نویسنده واقعی انجیل متی ذکر گردیده و نقدها و بررسی‌های مختلف در این موضوع، مورد توجه قرار گرفته است.

مهم‌ترین راه‌کارهای بررسی انتساب این انجیل به متی

برای بررسی انتساب این انجیل به متی، دو راه‌کار عمده وجود دارد. نخست بررسی گزارش‌های موجود است. در این روش گزارش‌های نویسندگان قرون اولیه میلادی، درباره نویسنده این انجیل، بررسی شده و میزان اعتبار آن‌ها سنجیده می‌شود. راه دوم، بررسی شواهد درون متنی است. در این روش، با کاوش در متن این انجیل،

می‌توان تا حدود زیادی به خصوصیات نویسنده آن دست پیدا کرد و احتمال یا عدم احتمال انتساب این انجیل به متی را بررسی کرد.

بنابراین لازم است ابتدا به اطلاعات موجود درباره متای حواری در عهد جدید و روایات نقل شده در سنت مسیحی پرداخته و همچنین کلیاتی را درباره ویژگی‌های انجیل متی ارائه دهیم. در ادامه، دلایل معتقدان به صحت انتساب این انجیل به متی را بررسی کرده و نقدهای مخالفان را بیان می‌کنیم و سپس، دیگر دلایل مخالفان درباره عدم صحت این انتساب را ذکر کرده و بررسی می‌کنیم.

گزارش‌های موجود درباره متای حواری

متی یکی از حواریون حضرت مسیح علیه السلام بوده که اولین انجیل از انجیل‌های چهارگانه به وی منسوب است. در میان انجیل‌نگاران چهارگانه، ما درباره متی اطلاعات کمتری داریم.

در فهرستی که توسط مرقس از اسامی حواریون ارائه شده، از متی با عنوان "فرزند حلفی"^۱ یاد شده (مرقس ۲: ۱۴) همان‌گونه که یکی دیگر از رسولان نیز "یعقوب فرزند حلفی"^۲ خوانده شده است (لوقا ۶: ۱۵). این نکته که این دو حواری، برادر بوده‌اند از همین جا برداشت می‌شود. برخی دیگر با استناد به شواهدی در عهد جدید بر این باورند که حلفی، همان کلوپا است که شوهر خواهر حضرت مریم علیها السلام بوده است^۳ و بنابراین متی، ارتباط خویشاوندی نزدیکی با حضرت مسیح علیه السلام داشته است.^۴

آن‌گونه که در انجیل‌ها آمده، وی مأمور مالیات بوده و احتمالاً باید باسواد بوده باشد. زمانی که او در محل دریافت خراج، نشست به توسط حضرت عیسی علیه السلام دعوت شد. او نیز بدون تأمل، همه چیز را رها کرده و از پی آن حضرت روانه شد.^۵ سپس متی، میهمانی بزرگی را برای آن حضرت ترتیب داد و جمع زیادی را نیز

1. The son of Alphæus.

2. James the son of Alphæus.

۳. توضیح: از یعقوب (James) با عنوان فرزند حلفی (مرقس ۳: ۱۸) و مریم (مرقس ۱۵: ۴۰) یاد شده است و به اعتقاد برخی، مادرش همان مریم همسر کلوپا و خاله حضرت عیسی بوده است (یوحنا ۱۹: ۲۵).

4. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.104.

۵. مرقس ۲: ۱۴ و لوقا ۵: ۲۷ - ۲۸

دعوت کرد.^۱ با مراجعه به عهد جدید می‌توان حدس زد که وی احتمالا به زبان‌های آرامی و یونانی تسلط داشته است.^۲

سنت بر این نکته تأکید می‌کند که قدیس متی، زمانی که پطرس و پولس در حال تأسیس کلیسای رم بودند انجیل خود را در سرزمین یهودیه به نگارش درآورد. متی این انجیل را برای یهودیانی که به مسیحیت می‌گروند نوشت و به همین دلیل آن را به زبان محلی آنان یعنی آرامی^۳ نگاشت. او در این زمان میان یهودیان مشغول تبلیغ بود و پس از مدتی برای تبلیغ در میان سایر امت‌ها عازم دیگر مناطق گردید.^۴

ویژگی‌های انجیل متی

انجیل متی، یکی از محبوب‌ترین گزارشات از زندگی حضرت عیسی علیه السلام در میان مسیحیان نخستین بوده است. همین مسأله می‌تواند توضیح دهد که چرا این انجیل، در میان انجیل‌های عهد جدید، در ابتدا قرار گرفته است. این محبوبیت تا به امروز نیز همچنان پابرجاست. یکی از علل محبوبیت انجیل متی آن است که این انجیل دربردارندهٔ محبوب‌ترین و مورد احترام‌ترین تعالیم حضرت عیسی علیه السلام مانند موعظهٔ سر کوه، برکت‌ها، قانون طلایی و دعاهای حضرت عیسی علیه السلام می‌باشد.^۵

در میان نقل قول‌های نویسندگان نخستین کلیسا از انجیل "هم‌نظر"^۶ یعنی انجیل‌های متی، مرقس و لوقا، ارجاع به این انجیل به تنهایی، دو برابر مجموع ارجاعات به دو انجیل مرقس و لوقا می‌باشد که این موضوع نیز نشان از اعتبار و اهمیت ویژه انجیل متی در کلیسای اولیه دارد.^۷

با مراجعه به این انجیل می‌توان دریافت که حدود ۲۱۰ آیه از آن، به این انجیل اختصاص دارد و در انجیل دیگر از آن‌ها اثری دیده نمی‌شود. به اعتقاد محققان، این آیات از منبع فرضی ^۴ یعنی منبع اختصاصی متی گرفته شده است. عمدهٔ مطالب این انجیل برگرفته از انجیل مرقس است و حدود نود درصد مطالب انجیل مرقس را در

۱. لوقا ۵: ۲۹

۲. متی ۲۶: ۷۳. استدلال به این آیه از آن روست که زبان اصلی و مادری وی همچون حضرت مسیح، آرامی بوده و سخن گفتن با رومیان نیز نشانگر آن است که وی یونانی نیز می‌دانسته است.

۳. آرامی یکی از گویش‌های عبری بوده و به همین دلیل است که در متون مختلف، زبان نسخه اصلی انجیل متی گاه عبری و گاه آرامی ذکر شده است.

4. Rev. Scott, J. J., The making of the Gospels, P.53.

5. Ehrman, Bart D., The New Testament, A Historical Introduction To The Early Christian Writings, P.79.

6. Synoptic.

7. Rev. Scott, J. J., The making of the Gospels, PP.54 – 55.

خود جای داده است. افزون بر این، در انجیل متی حدود دویست آیه نیز وجود دارد که میان متی و لوقا مشترک است اما در انجیل مرقس وجود ندارد و طبق فرضیات موجود، برگرفته از منبع فرضی Q می‌باشد.^۱

دلایل معتقدان به صحت انتساب این انجیل به متای حواری و بررسی آن‌ها

عموم مسیحیان سنتی، با استناد به دو دلیل عمده معتقدند این انجیل نوشته متای حواری است. این دلایل عبارتند از:

دلیل نخست: گزارش‌های موجود درباره نویسنده این انجیل

اولین گزارش موجود که انتساب این انجیل به متای حواری را مورد تأیید قرار می‌دهد به اوایل قرن دوم میلادی باز می‌گردد. از این زمان به بعد، نقل قول‌های متعددی وجود دارد که همگی انتساب انجیل نخست به متی را تأیید می‌کند. مهم‌ترین این گزارش‌ها عبارتند از:

شهادت پاپیاس

اطلاعات ما درباره پاپیاس اندک است. ائوسیبوس قیصری (۳۷۵ میلادی) اسقف قیصریه و مورخ مشهور کلیسا در قرن چهارم میلادی، درباره وی می‌نویسد:

«در این زمان (یعنی حد فاصل سال‌های ۹۸ تا ۱۱۷ میلادی) پاپیاس که به عنوان اسقف هیراپولیس شناخته می‌شد و در تمامی فنون مربوط به دانش، فردی خیره بود و با کتاب مقدس آشنایی کاملی داشت...».

پاپیاس ادعا می‌کند که از مستمعین اریستئون^۲ و یوحنا شیخ بوده است؛ دو شخصیت مطرح قرن اول میلادی که از شاگردان عیسی ﷺ و معاصران حواریون بوده‌اند.^۳ تمامی نوشته‌های پاپیاس مفقود شده‌اند و تنها بخش‌هایی از نوشته‌های او را می‌توان در آثار ائوسیبوس و ایرنئوس یافت. شهادت پاپیاس بر انتساب انجیل اول به متی، قدیمی‌ترین شهادت موجود در این زمینه به شمار می‌آید.^۴ ائوسیبوس در کتاب خود به نام "تاریخ کلیسا"^۵ بخشی از عبارت پاپیاس در کتاب "تفسیر سخنان

1. Clarke, Howard, The Gospel of Matthew and its readers : a historical introduction to the First Gospel, P.xxii.
2. Aristion.
3. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, P.73.
4. Ibid, P.74.
5. Ecclesiastical History.

خداوند^۱ (حدود ۱۴۰ م) را نقل می‌کند که البته اصل این کتاب مفقود شده است.^۲
نقل قول او چنین است:

«متی، سخنان خداوند را به زبان عبرانی نگاشت و هر کسی آن‌ها را به
قدر توان خویش، تفسیر کرد».^۳

شهادت کلمنت

شهادت دیگر مربوط به کلمنت اسکندرانی است که در اواخر قرن دوم در اسکندریه
می‌زیسته است. این شهادت را کلمنت در تألیف خویش با عنوان "شرح بدایع"^۴
آورده است. البته متن او به طور مستقیم به دست ما نرسیده و این اتوسیبیوس است
که آن را از کتاب کلمنت نقل می‌کند.^۵ کلمنت، سنت کلیسا درباره ترتیب نگارش
انجیل را اینگونه ذکر می‌کند که ابتدا دو انجیلی که دارای شجرنامه بودند (یعنی
انجیل‌های متی و لوقا) نگاشته شده و سپس انجیل مرقس به نگارش درآمد.^۶

شهادت ایرنئوس

سومین شهادت موجود به لحاظ زمانی، مربوط به ایرنئوس، عالم مسیحی قرن دوم
می‌لادی و اسقف کلیسای لیون و گل (در فرانسه قدیم) است. ایرنئوس در آسیای
صغیر و احتمالاً از میرنا^۷ زاده شد و در همین منطقه بزرگ گردید. تاریخ تولد او به
صورت دقیق مشخص نیست و نویسندگان، تاریخ تولد او را بین سال‌های ۱۲۰ تا
۱۴۰ می‌لادی تخمین زده‌اند. او احتمالاً از پدر و مادری یونانی و مسیحی به دنیا آمده
است.^۸ ایرنئوس در جوانی تحت نظر پولیکارپ که پس از یوحنا حواری می‌زیسته
و گفته می‌شود از شاگردان حواریون بوده، آموزش یافته است. بخش‌هایی از متن
شهادت ایرنئوس در کتاب سوم از اثر وی به نام "علیه بدعت‌گذاران" چنین است:

«پس از آنکه خداوند ما از مرگ برخواست، (رسولان) آنگاه که
روح‌القدس (بر آنان) نازل گردید قدرتی را یافتند که به وسیله آن از
عطایای روح‌القدس سرشار گردیدند و علم کامل را به دست آوردند. آن‌ها
رهسپار اقصی نقاط دنیا گردیدند و به موعظه امور شادمانی‌بخش از

1. Exegesis of the Lord's Oracles.

۲. عبدالعزیز، فهیم؛ المدخل الی العهد الجديد؛ ص ۲۱۷.

3. Eusebius, *ibid.*, 3.39.16.

4. Hypotyposes.

۵. تنی، مریل. سی؛ معرفی عهد جدید؛ ص ۱۷۳

6. Eusebius, *Church History*, 6.14.6, in: Schaff, Philip (ed.), *Nicene and Post-Nicene Fathers*, Series II, Vol. I.

7. Smyrna.

8. Marvin, William, *Authorship of the Four Gospels: External Evidences*, P.26.

چیزهای خوبی که توسط خداوند به ما اعطا شده بود مشغول گردیدند، و مصالحهٔ آسمانی با انسان را که تماما و منحصرأ توسط انجیل خداوند به انسان اعطا شده بود را اعلام کردند. متی نیز در زمانی که پطرس و پولس در رم مشغول موعظه بودند و مشغول تأسیس کلیسا در آن جا بودند، انجیلی مکتوب را به زبان عبری در میان عبرانیان منتشر ساخت. پس از (مرگ) آنان، مرقس که شاگرد و مترجم پطرس بود نیز آن چه را که از پطرس آموخته بود برای ما به نگارش درآورد...»^۱.

شهادت پانتاینوس^۲

چهارمین شهادت از پانتاینوس^۳ (۲۰۰ میلادی) به دست ما رسیده است. او که رئیس مدرسهٔ الهیاتی اسکندریه بود اظهار می‌دارد در سفر خود به هند، نسخه‌ای از انجیل متی را در میان آنان یافته است که مربوط به برتولما و به زبان عبری نگاشته شده بوده است.^۴ البته متن شهادت پانتاینوس در دست نیست و این ائوسیبوس است که مطلب مذکور را نقل می‌کند. متن ائوسیبوس در کتاب تاریخ کلیسا چنین است:

«در حدود همین ایام بود که مسئولیت مدرسهٔ ایمان داران اسکندریه به پانتاینوس که به خاطر دانشش بسیار مطرح بود، سپرده شد. مدرسه‌ای که محل تعلیم امور مقدس بود و تا به امروز نیز هست و در زمان‌های دور، تأسیس شده بود. و همان گونه که تعلیم یافته‌ایم توسط شخصیت‌های غیور در امور ایمانی مدیریت می‌شده است... و گفته می‌شود که او به هند رفت و نیز گفته می‌شود که در آن جا، نزد کسانی که مسیح ﷺ را می‌شناختند (به او ایمان داشتند) انجیل متی را یافت که پیش از رسیدن او به هند، به آن جا راه پیدا کرده بود. زیرا برتولمای رسول، پیش از او آن‌ها را موعظه کرده بود و انجیلی را به زبان عبری در میان آن‌ها باقی گذارده بود که تا آن زمان به آن اهتمام گذاشته و از آن حفاظت می‌کردند»^۵.

شهادت ترتولیان

شهادت دیگر مربوط به "کوئنتیوس سپتیمیوس فلورنس ترتولیانوس"^۶ است. ترتولیان در حدود سال ۱۶۰ میلادی در کارتاژ به دنیا آمده است. وی در کلیسا از

1. Ibid, PP.31 – 32 and MacLeod, Ewan (ed.), Was the New Testament really written in Greek?, P.186.
2. Pantænus.
3. Pantaenus.
4. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.111.
5. Eusebius, Church History, 5.10.1–3, in: Nicene and Post-Nicene Fathers, Series II, Vol. I.
6. Quintus Septimius Florens Tertullianus.

جایگاه مهمی برخوردار بوده و هست و یکی از آباء لاتین کلیسا شناخته می‌شود. او در حوالی سال‌های ۱۹۰ تا ۲۰۰ میلادی یعنی زمانی که سی تا چهل سال داشت، از ادیان شرک‌آلود آن زمان، به مسیحیت گروید.^۱ ترتولیان در آثار خویش بر این مطلب تصریح می‌کند که متی نویسنده این انجیل است. متن ترتولیان که امروزه نیز در دست ماست چنین است:

«در میان حواریون، ابتدا یوحنا و متی ایمان را به ما منتقل ساختند و بعد از آن‌ها، رسولان دیگر لوقا و مرقس آن را از نو ارائه کردند».^۲

شهادت اوريجن

اوريجنس آدامانتیوس^۳ عالم برجسته مسیحی در سال ۱۸۵ میلادی از پدر و مادری مسیحی در اسکندریه مصر به دنیا آمد. در آن زمان، اسکندریه کرسی اصلی مطالعات الهیاتی جهان مسیحیت به شمار می‌آمد. اوريجن در زمانی که بسیار جوان بود به مقام استادی در یکی از مدارس معروف آن شهر نائل شد و به زودی شهرتش فراگیر گردید. او در سال ۲۵۳ یا ۲۵۴ میلادی در سن ۶۹ سالگی در شهر صور^۴ به مرگ طبیعی از دنیا رفت.^۵

متن شهادت او در کتاب‌های برجای مانده از وی موجود نیست اما ائوسیبوس در کتاب تاریخ کلیسا فقراتی را از او نقل می‌کند. ائوسیبوس می‌نگارد:

«اوريجن در نخستین کتاب تفسیر خود بر انجیل متی با پیروی از قانونی کردن کتاب‌های مقدس توسط کلیسا بر این مسأله تأکید می‌کند که تنها چهار انجیل را به رسمیت می‌شناسد که سخن او از این قرار است: "همان‌گونه که من از سنت فرا گرفته‌ام، چهار انجیلی را که تمامی کلیساهای خدا در سراسر جهان درباره اعتبار آن‌ها اتفاق نظر دارند ارج می‌نهم. اولین انجیل به روایت متی است، همان کسی که در ابتدا مأمور وصول مالیات بود اما بعدها جزء حواریون عیسی ﷺ مسیح ﷺ قرار گرفت. او انجیل خود را برای پهلویانی که به مسیحیت می‌گروند منتشر ساخت و آن را به زبان عبری نگاشت. انجیل دوم به روایت مرقس است که آن را بر اساس تعالیم پطرس نگاشت».^۶

1. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, PP.14 – 16.

2. Tertullian, The Five Books Against Marcion, Book IV, Chapter II.

3. Origenes Adamantius.

4. Tyre.

5. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, PP.12 – 13.

6. Eusebius, Hist. Eccl. vi.25.

شهادت جروم

جروم عالم معروف مسیحی در اواخر قرن چهارم (حدود سال ۳۹۰ میلادی) در زمرة عالمانی است که مهر تأیید بر این انتساب زده است. وی پس از بیان این نکته که متی انجیل خود را به زبان عبری نگاشت می‌افزاید که خود او نیز نسخه‌ای از آن را کپی برداری کرده و آن را به یونانی ترجمه کرده است:

«متی که لاوی نیز خوانده می‌شود و از باج‌گیری به شاگردی حضرت عیسی علیه السلام نائل گردید، پیش از همه، انجیل عیسی علیه السلام را در یهودیه به زبان عبری برای ختنه‌شدگانی (یهودیانی) که ایمان آورده بودند، نگاشت. و این که آنان، بعداً آن را به زبان یونانی ترجمه کردند، قطعی نیست. افزون بر این، این انجیل عبری که توسط پامفیلیوس شهید با دقت تمام فراهم شده است در کتابخانه قیصریه موجود است... من از آن کپی برداری کردم».^{۲-۱}

جروم در جای دیگر می‌نویسد:

«ما این انجیل را که ناصری‌ها^۳ و ایونی‌ها از آن استفاده می‌کنند و اکثریت، آن را انجیل اصیل و معتبر متی می‌دانند، از زبان عبری به یونانی ترجمه کردیم».^{۴-۵}

شهادت دیگر عالمان مسیحی

افزون بر موارد فوق، عالمان دیگری نیز نوشته‌شدن انجیل نخست توسط متی را تأیید کرده‌اند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به سیریل اورشلیمی، اپیفانیوس، یوحنا زرین دهان، گریگوری نازیانزوسی، آگوستین و ائوسیبیوس اشاره کرد.^۶

بررسی دلیل نخست و اعتبارسنجی این گزارش‌ها

با تأمل در این گزارش‌ها و زمان زندگی نویسندگانشان می‌توان دریافت که اعتبار آن‌ها یکسان نیست. برخی از آن‌ها ارزش کافی ندارند و نمی‌توانند به عنوان شهادتی معتبر به کار گرفته شوند اما بعضی از آن‌ها نیز با فاصله کمی نسبت به تاریخ نگارش این انجیل ارائه شده‌اند.

1. De Vir. Illustr. ch. Iii.
2. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.112.
3. Nazarenes.
4. Comment, ad Matth. xii. 13.
5. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, PP.112 – 113.
6. Ibid, P.113.

همچنین برخی از شهادت‌ها به صورت مستقیم و از کتب خود این افراد به دست ما رسیده در حالی که برخی از آن‌ها با واسطه نقل شده است.

قدیمی‌ترین شهادت موجود که از نظر زمانی می‌توان آن را بسیار ارزشمند دانست، مربوط به پاپیاس است اما این اثر به صورت غیر مستقیم به دست ما رسیده است. همچنان که شهادت‌های کلمنت و پانتاینوس در اواخر قرن دوم نیز با چنین مشکلی مواجه است. طبیعی است که وجود فاصله زمانی میان ائوسیبوس که نقل‌کننده این شهادت‌هاست با این عالمان مسیحی، از اعتبار آن‌ها می‌کاهد. با این حال باید توجه داشت که ائوسیبوس نقل قول‌های خود از پاپیاس و کلمنت را به شکل شفاهی دریافت نکرده و در هر دو مورد از کتاب‌های این دو نفر که در آن زمان در دسترس بوده برگرفته است. بنابراین، نقل قول‌های مذکور را می‌توان با دیده اعتبار بیشتری مورد نظر قرار داد.

صرف نظر از این‌ها، شهادت ایرنئوس که آن هم مربوط به قرن دوم میلادی است از اعتبار قابل توجهی برخوردار است زیرا فاصله زمانی نسبتاً کمی با زمان متای حواری داشته است. افزون بر این موارد، شهادت‌های دیگری نیز نقل گردید که مجموع این شهادت‌ها را (اعم از با واسطه و بی واسطه) می‌توان مکمل و تأیید کننده یکدیگر دانست و این نتیجه را به دست آورد که متای حواری، انجیلی را به زبان عبری نگاشته است.

این تصور که شاید شهادت تمامی آبای کلیسا مستند و برگرفته از کلام پاپیاس بوده باشد، نمی‌تواند صحیح باشد زیرا با مقایسه میان شهادت‌های موجود می‌توان دریافت که در این نقل قول‌ها تفاوت‌های مهمی درباره تاریخ و ترتیب نگارش این انجیل و انجیل‌های دیگر وجود دارد و بنابراین نمی‌توان آن‌ها را برگرفته از یک منبع دانست.^۱

دلیل دوم: نقل قول‌های متعدد از این انجیل

در متون مختلفی که مربوط به قرون اولیه میلادی است، نقل قول‌های متعددی از این انجیل وجود دارد که نشان از اعتبار این انجیل و پذیرش انتساب آن به متای حواری دارد. برخی از مهم‌ترین نقل قول‌های بر جای مانده عبارتند از:

1. Ibid, P.119.

رساله ایگناتیوس

رساله ایگناتیوس که در حدود سال ۱۱۸ میلادی نوشته شده است، نقل قولی از انجیل متی ذکر شده است. ایگناتیوس در باب ششم از رساله به رومیان آورده است:

«بهتر است که برای عیسی علیه السلام مسیح علیه السلام بمیری تا آنکه تمامی جهان را به دست آوری زیرا انسان را چه سود اگر تمامی جهان را به دست آورد اما روح خود را از دست بدهد» که برگرفته از متی ۱۶: ۲۶ است که می‌گوید: «زیرا شخص را چه سود دارد که تمام دنیا را ببرد و جان خود را ببازد؟ یا این که آدمی چه چیز را فدای جان خود خواهد ساخت؟».

رساله پولیکارپ

رساله پولیکارپ (۱۱۶م) که خطاب به مردم فیلیپی بوده، لندکی پس از شهادت ایگناتیوس نگاشته شده و اعتبار و اصالت آن را ایرنئوس که از شاگردان وی بوده، تأیید نموده است. در باب دوم این رساله آمده است:

«در تمامی امور، همانند مار هوشیار و همانند کبوتر بی‌ضرر باش» که برگرفته از انجیل متی ۱۰: ۱۶ است که آمده: «پس مثل مارها هوشیار و چون کبوتران ساده باشید».^{۲-۱}

باسیلیدس^۳

در قطعاتی از آثار باسیلیدس، بدعت‌گذار گنوسی قرن دوم میلادی (در حدود سال ۱۲۵ میلادی) که آباء کلیسا حفظ و نقل کرده‌اند، ارجاع‌ها و نیز نقل قول‌های متعددی از انجیل متی وجود دارد.^۴

والنتینوس^۵ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

والنتینوس (در حدود سال ۱۵۰ میلادی) که از رهبران بدعت‌گذار گنوسی به شمار می‌آمده، در قطعاتی از آثارش که توسط عالمان و نویسندگان مسیحی نقل شده است بارها به انجیل متی ارجاع داده و یا از آن نقل قول کرده است.^۶

۱. جهت اختصار، تنها مواردی از نقل قول‌های مشابه در متن این نوشتار درج شده است. برای مطالعه بیشتر می‌توانید به منابع درج‌شده در پاورقی مراجعه فرمایید.

2. Ibid, PP.95 – 96.

3. Basilides.

4. Ibid, P.97.

5. Valentinus.

6. Ibid.

یوستینوس

فلویوس یوستینوس^۱ (ژوستین) فیلسوف مسیحی در اواخر قرن اول و یا اوایل قرن دوم میلادی به دنیا آمده است.^۲ او در حدود سال‌های ۱۶۶ یا ۱۶۷ میلادی در رم در دوره امپراتوری مارکوس ائورلیوس^۳ به شهادت رسید. یوستینوس (در حدود سال ۱۵۰ میلادی) بخش‌های متعددی از این انجیل را، بدون ذکر نام متی نقل می‌کند.^۴ جرمايه جونز^۵ (۱۶۹۳—۱۷۲۴م) بیست و هفت مورد از نقل قول‌های یوستینوس از انجیل متی را درج کرده است و دانشمند دیگری به نام یوهانس کرشهوهر^۶ (۱۸۳۳-۱۸۷۴م) نیز سی و یک مورد از این نقل‌ها را استقصاء کرده است.^۷

کلمنت

بر اساس بخش‌هایی از آثار کلمنت که امروزه در دست ماست و در مجموعه آثار آباء کلیسا تحت عنوان "آبای پیش از شورای نیکیه"^۸ چاپ و منتشر شده است، محاسبه می‌شود که کلمنت ۱۰۰ بار از انجیل متی نقل قول کرده است.^۹

ایرنئوس

ایرنئوس نقل قول‌های متعددی را از انجیل‌های چهارگانه ذکر کرده است. او متن آیات انجیل‌ها را نقل کرده و استفاده فرقه‌های انحرافی از این آیات و تفسیر غلط آنان از آیات مذکور را تبیین می‌کند.^{۱۰} بر اساس بررسی‌های موجود، ایرنئوس در مجموع ۱۹۰ بار از انجیل متی نقل قول کرده است.^{۱۱} در نگاه مسیحیت سنتی، مجموعه شهادت‌های عالمان مسیحی در قرون اولیه میلادی به همراه نقل قول‌های متعدد آن‌ها از این انجیل نشانگر آن است که آن‌ها استاد انجیل نخست به متای حواری را پذیرفته بوده‌اند.

1. Flavius Justinus.
2. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, P.47.
3. Marcus Aurelius.
4. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.96.
5. Jeremiah Jones.
6. Johannes Kirchhofer.
7. Ibid, P.97.
8. Ante-Nicene Fathers.
9. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, PP.23 – 24.
10. B.I, C.21, §1, 2, 3.
11. Ibid, PP.38 – 39.

بررسی دلیل دوم و ارزش سنجی آن

اولین موضوعی که باید به آن توجه داشت، میزان دقت این نقل‌هاست. با بررسی و مقایسه این نقل قول‌ها درمی‌یابیم که عبارات نقل‌شده، دارای مطابقت کامل با عبارات انجیل متی نیست اگرچه درون‌مایه آن‌ها دارای شباهت قابل توجه دارد. اما سؤال اصلی آن است که آیا صرف وجود شباهت در محتوا دلیل بر نقل قول است؟ و این که آیا نمی‌توان این احتمال را مطرح ساخت که شاید این نویسندگان، از دیگر کتاب‌های موجود در آن دوره مانند انجیل اپوکریفایی استفاده کرده باشند؟ در این نکته تردیدی نیست که در قرن دوم میلادی انجیل‌های پرشماری وجود داشتند و از آن‌جا که هنوز متون قانونی عهد جدید تعیین نشده بود، این انجیل نیز به صورت گسترده مورد استفاده قرار می‌گرفتند. به نظر می‌رسد، این تفاوت در نقل‌ها تا حدودی از میزان اعتبار این دلیل می‌کاهد و بنابراین، دلیل دوم را نه به عنوان یک دلیل مستقل بلکه می‌توان به عنوان مؤیدی بر دلیل نخست مورد استفاده قرار داد. مسأله دیگر آن است که به فرض پذیرش این مطلب که نقل قول‌های موجود، برگرفته از انجیل متی بوده است، اما آیا صرف نقل قول آباء کلیسا از این انجیل، به معنی پذیرش انتساب آن به متای حواری بوده است؟

در پاسخ به این سؤال باید به شرایط آن دوره از تاریخ کلیسا توجه داشت. حقیقت آن است که در آن برهه از کلیسای اولیه، متون قانونی هنوز تصویب نشده بودند و اعتبار هر کتاب، برخاسته از موقعیت و اعتبار نویسنده آن بود. به همین دلیل معتبر شمردن یک کتاب در آن زمان، به معنی پذیرفتن انتساب آن به نویسنده معتبر بوده و کتابی که نویسنده‌اش آن ناشناخته و یا مورد تردید بود، معمولاً مورد توجه قرار نمی‌گرفت.

دلایل نقادان بر صحیح نبودن این انتساب

انتساب انجیل نخست به متای حواری، از نگاه نقادان جدید مردود دانسته شده است. اشکال اصلی نقادان به شهادت‌های موجود درباره نگارش انجیل توسط متای حواری نیست؛ بلکه ناظر به موضوع دیگری است.

محققان با بررسی شهادت‌های نقل شده در تاریخ و مقایسه آن با انجیل متای کنونی، اظهار می‌دارند که به هیچ عنوان نمی‌توان شهادت‌های تاریخی درباره انجیل متی را بر انجیل موجود تطبیق داد. به اعتقاد آنان اگر متای حواری را نویسنده این انجیل بدانیم با اشکالات متعددی روبرو خواهیم شد. مهم‌ترین اشکال‌های مطرح شده توسط نقادان عبارتند از:

نویسنده انجیل کنونی، شاهد عینی نبوده است

از جمله دلایلی که بر رد این انتساب ارائه شده، آن است که نویسنده آن، در هیچ جا کوچک‌ترین اثری از این که شاهد عینی وقایع بوده، به دست نمی‌دهد و مطالب را به گونه‌ای نقل می‌کند که گویی هرگز در هیچ‌کدام از رخدادها حضور نداشته است. این در حالی است که متای حواری، از همراهان همیشگی حضرت عیسی \square بوده است و در بسیاری از وقایع، حاضر و شاهد عینی رخدادها بوده است. بنابراین می‌توان گفت که نسبت‌دادن انجیل کنونی به متای حواری، بسیار بعید خواهد بود.^۱

استفاده نویسنده این انجیل از انجیل مرقس

پژوهش‌های دقیق و گسترده در متن انجیل متی نشان می‌دهد که نویسنده این انجیل در نگارش آن، از انجیل مرقس استفاده فراوان کرده است. او حتی در مقایسه با لوقا نیز بیشتر از انجیل مرقس استفاده کرده است. او نسبت به لوقا در ترتیب وقایع از مرقس، بیشتر تبعیت می‌کند. همچنین در اقتباس جملات و کلمات نیز از این انجیل، بیشتر استفاده می‌کند.

بر این اساس، باید بپذیریم که متای حواری، بخش عمده‌ی مطلب خود را با استفاده از انجیل مرقس به نگارش در آورده است؛ اما حقیقت، آن است که پذیرش چنین مطلبی، بسیار دشوار و بلکه غیر منطقی است. آیا ممکن است شاگرد خاص حضرت عیسی ﷺ که خود شاهد عینی وقایع بوده، مطالب خود را از شخص دیگری که در جایگاهی بسیار پایین‌تر از وی قرار داشته، اخذ کند. آیا ممکن است که متای حواری که خود شاگرد عیسی ﷺ بوده به نقل شاگرد یکی از حواریون اعتماد کند و او را مأخذ اصلی نقل‌هایش قرار دهد؟^۲

اشکال لوگیا^۳

بسیاری از دانشمندان که شاید بتوان اشلایرماخر را پیشرو آنان در این نظریه دانست،^۴ معتقدند با دقت و تأمل در عبارت پایاس می‌توان دریافت که مراد وی از انجیل را نمی‌توان بر انجیل موجود تطبیق داد. عبارت نقل شده از پایاس چنین است: «متی، سخنان (لوگیا) الهی را به زبان عبرانی نگاشت و هر کسی آن‌ها را به

1. Clarke, Howard, The Gospel of Matthew and its readers : a historical introduction to the First Gospel, P.xxi.

2. Stanton, Vincent Henry, The Gospels as historical documents, Part II: The synoptic Gospels, PP.363 – 364 & Barton, John and Muddiman, John (eds.), The Oxford Bible Commentary, P.844.

3. Logia.

4. Rev. Pullan, Leighton, The Gospels, P.43.

قدر توان خویش، تفسیر کرد.^۱ کلمه لوگیا در زبان یونانی به معنی "سخنان" است و بنابراین، انجیلی که پایپاس درباره آن سخن می‌راند، می‌بایست مجموعه‌ای از سخنان حضرت عیسی علیه السلام بوده باشد. این در حالی است که انجیل موجود، صرفاً مجموعه‌ای از سخنان عیسی علیه السلام نیست بلکه قالب زندگی‌نامه دارد و مشتمل بر تاریخچه‌ای از زندگی حضرت، تجارب، کردار و گفتار ایشان است و بنابراین نمی‌توان کلام پایپاس را ناظر بر این انجیل دانست.^۲

تفاوت زبان انجیل کنونی با انجیلی که پایپاس نقل کرده است

یکی از مهم‌ترین اشکالاتی که نقادان جدید مطرح کرده‌اند، آن است که تمامی نقل‌های موجود، از نگارش انجیل متی به زبان عبری حکایت دارد. در تمام گزارش‌های موجود از آباء، حتی یک مورد نظر مخالف نیز وجود ندارد که برای مثال، یکی از آنان ادعا کند، انجیل متی در اصل به زبان یونانی نوشته شده است.^۳

این در حالی است انجیل متی کنونی، بدون شک به زبان یونانی نگاشته شده است و به هیچ روی، نمی‌توان آن را ترجمه یک متن عبری دانست. دلایل نقادان بر این مدعا عبارت‌اند از:

متخصصان لغت‌شناس اظهار می‌دارند انجیل متی کنونی، دارای اصل یونانی است و نمی‌تواند ترجمه‌ای از متن دیگری باشد و دریافت این موضوع که یک کتاب، آیا به زبان فعلی نگاشته شده یا ترجمه‌ای از زبان دیگری است، کاملاً قابل درک و تمییز است و برای متخصصان، امر پیچیده‌ای نیست.^۴

با بررسی انجیل موجود، می‌توان دریافت که متن آن کاملاً روان و یک‌دست است و کوچک‌ترین ناهمواری‌ای را در آن نمی‌توان یافت. این مطلب به روشنی مشخص می‌سازد که این متن در اصل به زبان یونانی نگاشته شده است و ترجمه یک متن دیگر نیست.

نکته دیگری که نگارش این انجیل به زبان عبری را دور از ذهن ساخته و ثابت می‌کند این انجیل، در اصل به زبان یونانی بوده، آن است که در این انجیل، بارها،

1. Eusebius, ibid, 3.39.16.

2. Ehrman, Bart D., Jesus : apocalyptic prophet of the new millennium, P.43 & Ehrman, Bart D., Forged: Writing in the name of God, why the Bible's authors are not who we think they are, P.251.

3. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.113.

۴. عبدالعزیز، فهیم؛ المدخل الی العهد الجديد؛ ص ۲۴۳.

سنت‌های یهودی توضیح داده شده است. می‌دانیم که زبان عبری، زبان خاص قوم یهود بوده و در میان سایر امت‌ها رواج نداشته است. بدون تردید، اگر این انجیل (انجیل متای کنونی) در اصل به زبان عبری و برای یهودیانی که مسیحی می‌شدند نوشته شده بود، توضیح این سنت‌ها برای آنان بی‌مورد بود؛ برای مثال در ۲۲: ۲۳ آمده است:

«و در همان روز، صدوقیان که منکر قیامت هستند نزد او آمده...»

در حالی که این گونه توضیحات برای مخاطبان عبری‌زبان یا همان یهودیان، بی‌معنی و بی‌مورد است. بنابراین بدون شک، انجیل متای کنونی به زبان یونانی نوشته شده است و به همین دلیل، نویسنده سعی می‌کند تا ویژگی‌ها و سنت‌های یهودیان را برای مخاطبان یونانی‌زبان خویش، شرح داده و توضیح دهد.^۱

همچنین در برخی موارد، ترجمه کلمات عبری، درج شده است؛ ولی روشن است که اگر، این انجیل در اصل به زبان عبری نگاشته شده بود، توضیح معنی کلمات بی‌مورد بود. ترجمه کلمات، تنها در جایی قابل پذیرش خواهد بود که متن اصلی انجیل را، یونانی بدانیم و در نتیجه، نویسنده از روی اجبار، کلمات عبری را برای مخاطب توضیح می‌دهد؛ برای مثال در متی ۱: ۲۳ آمده است:

«اینک باکره آبستن شده پسری خواهد زاید و نام او را عمانوئیل^۲

خواهند خواند که تفسیرش این است: خدا با ما»

همچنین در ۲۷: ۳۳ آمده است:

«به موضعی که به جلجتا^۳ یعنی "کاسه سر" مسمی بود رسیدند».

در ۲۷: ۴۶ نیز آمده است:

«و نزدیک به ساعت نهم، عیسی^۴ به آواز بلند صدا زده گفت: ایلی

ایلی لما سبقتنی. یعنی الهی الهی مرا چرا ترک کردی».^۴

دیگر این که میان متن یونانی انجیل متی و دو انجیل مرقس و لوقا، تشابه و یکسانی فراوان در کلمات و عبارات وجود دارد. بسیاری از بخش‌های انجیل متی، کلمه به کلمه و جمله به جمله، عین عبارات انجیل‌های مرقس است. این امر به معنی آن است که انجیل متای کنونی، بخش‌های زیادی از متن خود را از انجیل مرقس کپی برداری کرده است؛ اما اگر آن گونه که در شهادت‌های عالمان مسیحی آمده است،

1. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.115.

2. Emmanuel.

3. Golgotha.

4. Ibid, P.116.

متن اصلی انجیل متی را عبری دانسته و انجیل کنونی را ترجمه متن اصیل عبری بدانیم، هیچ پاسخی برای این تشابه و یکسانی میان این اناجیل نخواهیم داشت. منطقی نیست تصور کنیم که ترجمه یونانی انجیل متی، با متن انجیل مرقس (که به زبان یونانی است) دارای اینهمه یکسانی در لغات و عبارات باشد. بنابراین بدون شک، انجیل متای کنونی در اصل به زبان یونانی نوشته شده و نویسنده آن، در نگارش این متن از انجیل مرقس استفاده کرده است.^۱

این نکته نیز مهم است که اگر متن اصلی این انجیل به زبان عبری بود، در ترجمه سوربایی انجیل، می‌بایست از متن عبری استفاده می‌شد، نه از متن یونانی که خود، ترجمه دیگری از متن اصلی است. پروفیسور موزز استوارت^۲ در این باره چنین توضیح می‌دهد:

«پشیتا^۳ که نسخه‌ای بسیار قدیمی است به زبانی نگاشته شده است که در آن روزگار، خواهر همزاد زبان عبری محسوب می‌شده است و غالباً با آن یکی دانسته می‌شد اما این نسخه، به هیچ روی برگرفته از متن عبری انجیل متی نیست بلکه ترجمه متن یونانی این انجیل است»^۴.

پذیرش این که مترجم یا مترجمان سوربایی انجیل متی، از نسخه اصلی عبری که هم معتبرتر بوده و هم به زبان آنان بسیار نزدیک‌تر بوده، استفاده نکرده و به جای آن از ترجمه یونانی استفاده کرده باشند، غیر منطقی و به دور از ذهن است.

بررسی و تحلیل دلایل مخالفان صحت سندی انجیل متی

چنان که پیش‌تر گفته شد محققان، انتساب انجیل نخست به متی را مردود می‌شمارند اما این نظر، به معنی مخالفت آنان با شهادت‌های عالمان مسیحی نیست. امروزه عموم پژوهشگران با در نظر گرفتن شهادت‌های متعددی که درباره نگارش انجیل متی به دست ما رسیده، بر این باورند که اصل نگارش یک انجیل توسط متای حواری تا حدود زیادی قطعی به نظر می‌رسد اما نکته اصلی اینجاست که شهادت‌های موجود از عالمان قرون اولیه میلادی، نمی‌تواند ناظر به انجیل متای کنونی باشد.^۵

محققان در رد انتساب انجیل متای کنونی به متای حواری، چهار دلیل مهم مطرح کرده‌اند که به بررسی و تحلیل آن‌ها می‌پردازیم:

1. Ibid, P.117.
2. Moses Stuart.
3. Peshitta.
4. Ibid, PP.115 – 116.
5. Ibid, P.99.

حاضر نبودن نویسنده انجیل در متن رخدادها

نخستین اشکالی که از سوی نقادان بر انتساب انجیل موجود به متای حواری وارد شده، آن است که نویسنده این انجیل نمی‌تواند شاهد عینی وقایع بوده باشد. نگارنده، مطالب را به گونه‌ای نقل می‌کند که گویی هرگز در هیچ‌کدام از رخدادهای حضور نداشته است و این در حالی است که متای حواری، از همراهان همیشگی حضرت عیسی علیه السلام بوده است. بنابراین انتساب انجیل کنونی که متای حواری و تطبیق آن بر گزارش‌های موجود درباره انجیل متی صحیح نیست.

این اشکال تا حدودی وارد است؛ اما با این حال باید توجه داشت که ممکن است یک نویسنده، وقایعی را که خود ناظر بوده، در قالب شخص سوم نقل کند و بازگشت این مسأله به سبک ادبیاتی است؛ موضوعی که نقادان هرگز به آن نپرداخته‌اند. بنابراین باید جای این احتمال را نیز باقی گذارد که متی در نگارش این انجیل، سبک نگارشی متفاوتی را در پیش گرفته و به حضور خود در متن وقایع اشاره‌ای نمی‌کند.

غیر منطقی بودن کپی برداری متی از مرقس

بررسی‌های دقیق و کارشناسانه محققان عهد جدید، این نکته را آشکار ساخته که انجیل مرقس، پیش از دو انجیل متی و لوقا نوشته شده است. همچنین این نکته نیز امروزه آشکار شده است که نویسنده این انجیل در نگارش آن، از انجیل مرقس بسیار استفاده کرده است. او حتی در مقایسه با لوقا نیز، بیشتر از انجیل مرقس بهره برده است. او نسبت به لوقا، در ترتیب وقایع از مرقس، بیشتر تبعیت می‌کند. همچنین در اقتباس جملات و کلمات نیز از این انجیل، بیشتر استفاده می‌کند.

بر این اساس، باید بپذیریم که متای حواری، بخش عمده مطالبش را با استفاده از انجیل مرقس به نگاشته است. نقادان اظهار می‌دارند که پذیرش چنین مطلبی، بسیار دشوار و بلکه غیر منطقی است. آیا ممکن است که شاگرد خاص حضرت عیسی علیه السلام که خود شاهد عینی وقایع بوده، مطالب خود را از شخص دیگری که در جایگاهی بسیار پایین‌تر از وی قرار داشته اخذ کند. آیا ممکن است که متای حواری که خود شاگرد عیسی علیه السلام بوده بر نقل شاگرد شاگرد عیسی علیه السلام اعتماد کند و او را مأخذ اصلی نقل‌هایش قرار دهد؟^۱

این اشکال نیز همانند اشکال پیشین، خالی از ایراد نیست. می‌دانیم که نگاشته شدن انجیل‌ها با فاصله چند دهه پس از حضرت عیسی علیه السلام به وقوع

1. Stanton, Vincent Henry, The Gospels as historical documents, Part II: The synoptic Gospels, PP.363 – 364 & Barton, John and Muddiman, John (eds.), The Oxford Bible Commentary, P.844.

پیوست. روشن است که پس از گذشت این زمان طولانی، بسیاری از رخدادهای و به خصوص جزئیات مربوط به آنها و از همه مهم‌تر، سخنان آن حضرت تا حد زیادی، فراموش شده بودند.

به نظر می‌رسد این تصور که متی پس از گذشت ده‌ها سال باید تمام وقایع را همراه جزئیات و نیز متن سخنان حضرت عیسی علیه السلام، دقیقاً به یاد داشته باشد، غیر منطقی باشد. متی هم مانند دیگران، نیاز به تکمیل کردن و مقایسه اطلاعات موجود با دانسته‌های خود داشته است. بنابراین، عقیده نقادان که می‌گویند: ممکن نیست متی مطالبی را از مرقس دریافته باشد، دارای دلیل محکمی نیست؛ بلکه وجود فاصله زمانی قابل توجه، نیاز استفاده از منابع دیگر را ضروری می‌سازد. بخصوص به این نکته نیز باید توجه داشت که مرقس، یک فرد عادی نبوده است. او شاگرد و مترجم پطرس حواری بوده است. همین جایگاه خاص است که احتمال اعتماد شخصیتی مانند متی حواری بر نوشته‌های او را زیاد می‌کند.

اشکال لوگیا

بسیاری از دانشمندان که شاید بتوان اشلايرماخر را پیشرو آنان در این نظریه دانست، معتقدند که با دقت و تأمل در عبارت پایاس می‌توان دریافت که سخنان وی درباره انجیل، قابل تطبیق بر انجیل متی موجود نیست. عبارت نقل شده از پایاس چنین است:

«متی، سخنان (لوگیا) الهی را به زبان عبرانی نگاشت و هر کسی آنها را به قدر توان خویش، تفسیر کرد».

کلمه لوگیا در زبان یونانی به معنی (سخنان) است و بنابراین انجیلی که پایاس درباره آن سخن می‌راند، می‌بایست مجموعه‌ای از سخنان حضرت عیسی علیه السلام بوده باشد. این در حالی است که انجیل موجود، صرفاً مجموعه‌ای از سخنان عیسی علیه السلام نیست بلکه قالب زندگی‌نامه دارد و مشتمل بر تاریخچه‌ای از زندگی حضرت، تجارب و کردار و گفتار ایشان است و بنابراین نمی‌توان آن را با کلام پایاس تطبیق داد.^۱ اما عالمان سنتی، این عقیده نقادان را زیر سؤال برده‌اند. به نظر آنان، این مسأله را باید با دقت مورد بررسی قرار داد که آیا لوگیا که به معنی سخنان شفاهی است یا صرفاً به معنی سخنان است یا معنای اعمی دارد و گزارش رخدادهای را هم شامل می‌شود؟

1. Ehrman, Bart D., Jesus : apocalyptic prophet of the new millennium, P.43 & Ehrman, Bart D., Forged: Writing in the name of God, why the Bible's authors are not who we think they are, P.251.

برای بررسی دقیق‌تر این موضوع، می‌توان به کاربردهای مشابه این عبارت در متون مربوط به آن دوره مراجعه کرد. پژوهش در کاربردهای کلمه لوگیا در آثار آباء کلیسا نشان می‌دهد این اشکال نقادان وارد نیست؛ زیرا این واژه بارها و بارها در معنای اعم از "سخنان شفاهی" به کار رفته است؛ برای نمونه، کلمنت در نوشته‌های خویش از عبارت Logia of God استفاده می‌کند و آن را برای کتب مقدس به کار می‌برد. همچنین پولیکارپ نیز برای اشاره به کتب مقدس از عبارت Logia of the Lord استفاده می‌کند. روشن است که کتب مقدس، فقط مشتمل بر سخنان شفاهی نیست و گزارش‌های تاریخی را نیز در بر دارد. بنابراین، ادعای نقادان درباره کاربرد عبارت لوگیا در خصوص "سخنان شفاهی" مردود است.^۱

شهادت عالمان بر نوشته‌شدن انجیل متی به زبان عبری

آخرین و به نوعی مهم‌ترین اشکالی که بر تطبیق انجیل کنونی با شهادت‌های موجود ذکر شده آن است که طبق نقل قول‌های موجود، متی انجیل خود را به زبان عبری نگاشته و این در حالی است که انجیل کنونی به زبان یونانی است. بنابراین نمی‌توان آن را همان انجیلی دانست که عالمان مسیحی قرون اولیه میلادی و از جمله پاپیاس درباره آن سخن گفته‌اند.

اما سؤال اصلی این است که آیا ممکن است انجیل فعلی را ترجمه متن عبری انجیل متی بدانیم؟ و اگر پاسخ مثبت است این ترجمه توسط چه کسی و در چه زمانی آن جام شده است؟

یکی از راهکارهای ارائه شده برای رفع تضاد میان شواهد خارجی (که زبان اصلی انجیل متی را عبری می‌داند) و شواهد داخلی (که نشانگر آن است که این انجیل در اصل به زبان یونانی نوشته شده) ارائه این فرضیه است که متی دو نسخه از انجیل را به نگارش درآورده است. ابتدا انجیلی را به زبان عبری و برای عبری‌زبانان نگاشته و سپس انجیل دیگری را به زبان یونانی برای یونانی‌زبانان نوشته است. اما این فرضیه دارای مشکلی جدی است زیرا در هیچ یک از آثار آباء کلیسا به نگارش ترجمه این انجیل توسط خود متی اشاره‌ای نشده است. با این حال، از نگاه برخی دانشمندان سنتی، این فرضیه چندان غیر محتمل نیست چنان که برخی از نقادان نیز این راه حل را پذیرا شده‌اند. فیلیپ اسکاف^۲ در این زمینه می‌نویسد:

1. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, P.88.
2. Schaff.

«اگر ما سنت متفق القول کلیسای قدیم درباره وجود انجیل متای عبری را معتبر بدانیم، می‌بایست بگوییم این انجیل توسط فرد ناشناسی ترجمه شده یا فرضیهٔ محتمل‌تری را در نظر بگیریم که خود متی این کار را آن‌جام داده است. او ابتدا انجیل عبری را در فلسطین نگاشته است و سپس آن را به زبان یونانی به نگارش درآورده است. اگر این فرضیه را مد نظر قرار دهیم، او این کتاب را به صورت تحت‌اللفظی ترجمه نکرده است بلکه همانند دیگر مورخان، اثر خویش را بازنویسی و تکمیل کرده است.»^۱

برخی نیز اظهار داشته‌اند که یعقوب حواری، این انجیل را به یونانی ترجمه کرده است. تئوفیلاکت^۲، ترجمهٔ این انجیل را به یوحنا نسبت داده و آناستاسیوس سینایتا^۳ حدس می‌زند که پولس و لوقا مشترکاً آن را به زبان یونانی ترجمه کرده‌اند. گریس‌ول^۴ بر این باور است که به احتمال زیاد، مرقس مترجم انجیل متای عبری به زبان یونانی بوده است. اما حقیقت آن است که تمامی این نظریه‌ها و فرضیه‌ها بدون دلیل است و نمی‌توان آن‌ها را معتبر دانست.^۵

از نگاه عموم منتقدان، می‌توان به جرأت اظهار داشت که هیچ کدام از این فرضیه‌ها محتمل نیز نمی‌باشد زیرا انجیل یونانی موجود، بدون شک، ترجمهٔ یک متن آرامی نیست. از سوی دیگر، تمامی نویسندگان نخستین، به گونه‌ای با متن موجود رفتار می‌کنند که گویا نسخهٔ اصلی است و نه ترجمه متن اصلی.^۶ توضیح سنت‌های یهودی و نیز ترجمهٔ کلمات عبری به روشنی بیانگر این نکته است که انجیل کنونی در اصل به زبان یونانی بوده و نمی‌تواند ترجمهٔ متن عبری باشد.

البته برخی از مسیحیان سنتی به این عقیده تمایل دارند که نگارش انجیل متی به زبان عبری را مورد تردید قرار دهند. از نگاه آنان الزامی وجود ندارد که شهادت پاپیاس درباره زبان نگارش انجیل متی را قبول کنیم و عبری دانستن متن اولیه، اشتباهی بوده که ریشه در یک نقل غیر صحیح دارد.^۷

نکته‌ای که در اینجا ارتباط مستقیمی به بحث دارد آن است که زبان مورد استفاده در فلسطین در روزگار مسیح ﷺ و رسولان چه بوده است؟

1. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.118.

2. Theophylact.

3. Anastasius Sinaita.

4. Gresswell.

5. Ibid, P.119.

6. Rev. Scott, J. J., The making of the Gospels, P.54.

۷. تنی، مریل. سی؛ معرفی عهد جدید؛ ص ۱۵۸.

هاگ^۱ جزء نخستین کسانی که این نکته را ذکر می‌کند که زبان غالب و رایج در یهودیه و جلیل در آن روزگار، آرامی نبوده بلکه زبان یونانی بوده است و در نتیجه، اگر متی می‌خواستند انجیلی را برای یهودیان فلسطین بنگارد، می‌بایست آن را به زبان یونانی نوشته باشد.

دانشمند دیگری پا را از این هم فراتر می‌گذارد. پروفیسور رابرتز^۲ اظهار می‌دارد زبانی که حضرت عیسی علیه السلام و پیروان ایشان در خطابه‌های عمومی به کار می‌برده‌اند زبان یونانی بوده است. این تصور که حضرت عیسی علیه السلام عموماً به زبان آرامی سخن می‌گفته و تنها گاهی به یونانی سخن می‌گفته صحیح نیست بلکه برعکس بوده و آن حضرت عموماً به زبان یونانی و تنها گاهی به زبان آرامی سخن می‌گفته است.^۳ بنابراین، نگارش انجیل متی به زبان یونانی، نه تنها محتمل بلکه نزدیک‌تر به واقعیت می‌نماید.

نقادان این نظریه را مردود می‌شمارند. از نگاه آنان، این عقیده که یونانی، زبان غالب فلسطین در آن روزگار بوده، نمی‌تواند صحیح باشد و پذیرش آن دشوار است. به نظر می‌رسد که فلسطین در آن دوران، منطقه‌ای دو زبانه بوده که هم عبری و هم یونانی در آن مورد استفاده بوده است. عبری زبان مردم روستا نشین بوده و یونانی زبان مورد استفاده افراد تحصیل کرده و مردم شهرنشین بوده است. از کتاب اعمال رسولان نیز می‌توان دریافت که پولس به زبان عبری سخن می‌گفته است. در اعمال رسولان ۲۲: ۲ آمده است: «چون شنیدند که به زبان عبرانی با ایشان تکلم می‌کند، بیشتر خاموش شدند». همچنین معدود سخنانی که به صورت تحت‌اللفظی از حضرت عیسی علیه السلام در انجیل ذکر شده نشانگر آن است که آن حضرت عموماً به زبان عبری سخن می‌گفته است. استفاده از کلماتی نظیر کیفا^۴، بوآنرجس^۵، افتح^۶، طلیتا قومی^۷ و ایلی ایلی لما سبقتنی^۸، همگی نشانگر این واقعیت است که زبان مورد استفاده حضرت عیسی علیه السلام عبری بوده و نه یونانی.^۹

1. Hug.
2. Professor Eoberts.
3. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, P.127.
4. Cephas.
5. Boanerges.
6. Ephphatha.
7. Talitha-cumi.
8. Eli, Eli, lama sabachthani.
9. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, PP.126 – 127.

نتیجه

از مجموع آن چه ذکر شد می‌توان این نتیجه را به دست آورد که رد شهادت‌های متعدد درباره نگارش انجیل متی غیر منطقی است. به همین سان، رد شهادت‌های متعدد بر عبری بودن انجیل نوشته شده توسط متی نیز غیر قابل پذیرش است.

با بررسی متن انجیل متای کنونی می‌توان دریافت که این انجیل در اصل به زبان یونانی نوشته شده و ممکن نیست که آن را ترجمه متنی عبری بدانیم. در نتیجه با اطمینان می‌توان گفت که شهادت‌های موجود درباره نگارش انجیل توسط متای حواری را نمی‌توان ناظر بر انجیل کنونی منسوب به متی دانست. بنابراین باید پذیرفت که متی انجیلی را به زبان عبری در میان یهودیان منتشر ساخته است اما انجیل کنونی منسوب به متی، اثری کاملاً متفاوت است که توسط شخصی دیگر به زبان یونانی نگاشته شده و منتشر شده و بعدها به متای حواری منسوب گردیده است.

در این میان، شواهد دیگری نیز وجود دارد که نشان می‌دهد انجیل متای حواری با انجیل کنونی متفاوت بوده است. برای مثال، چنان که پیش‌تر نقل شد، ایرنئوس اظهار می‌دارد: «متی نیز در زمانی که پطرس و پولس در رم مشغول موعظه بودند و مشغول تأسیس کلیسا در آن‌جا بودند، انجیلی مکتوب را به زبان عبری در میان عبرانیان منتشر ساخت». تأسیس کلیسای رم، در زمانی نه چندان دور از رستاخیز حضرت عیسی علیه السلام و به باور برخی از عالمان مسیحی، در حدود سال ۴۲ میلادی رخ داده است.^۱ این در حالی است که عموم نقادان با استناد به شواهد درونی این انجیل^۲ معتقدند که تاریخ نگارش آن بسیار دیرتر از این زمان و در حدود سال‌های ۷۵ تا ۸۰ میلادی صورت پذیرفته است.^۳

از دیگر شواهد مهم آن است که طبق گزارش ایرنئوس، متای حواری انجیل خود را پیش از مرقس نگاشته است:

«متی نیز در زمانی که پطرس و پولس در رم مشغول موعظه بودند و مشغول تأسیس کلیسا در آن‌جا بودند، انجیلی مکتوب را به زبان عبری

۱. عبدالعزیز، فهیم؛ المدخل الی العهد الجدید؛ ص ۲۴۷

۲. به عنوان مثال، برخی عبارات موجود در انجیل متی مانند اشاره به خرابی معبد در ۲۲:۷ نشان می‌دهد که این انجیل می‌بایست در سال‌های ۷۰ میلادی به بعد تألیف شده باشد. همچنین به کار بردن عباراتی مانند "تا به امروز" (۲۷: ۸ و ۲۸: ۱۵) نشان از آن دارد که مدت زمانی طولانی، از رخداد وقایعی که نگارنده انجیل نقل کرده است می‌گذرد.

۳. پیشین؛ ص ۲۴۸

در میان عبرانیان منتشر ساخت. پس از (مرگ) آنان، مرقس که شاگرد و مترجم پطرس بود نیز آن چه را که از پطرس آموخته بود برای ما به نگارش درآورد...»^۱.

این در حالی است که امروزه تقریباً تمام محققان پذیرفته‌اند که انجیل متی کنونی، پس از انجیل مرقس نوشته شده است و بنابراین، می‌توان گفت که انجیل کنونی منسوب به متی با انجیلی که در گزارش‌های عالمان کلیسای نخستین آمده، متفاوت است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, PP.31 – 32 and MacLeod, Ewan (ed.), Was the New Testament really written in Greek?, P.186.

منابع

١. پيترز، اف ئى؛ يهوديت مسيحييت و اسلام؛ ترجمه حسين توفيقى، انتشارات مركز مطالعات و تحقيقات اديان ومذاهب، ١٣٨٤هـ.ش.
٢. تنى، مرييل. سى؛ معرفى عهد جديد؛ ترجمه ط. ميكائيليان، انتشارات حيات ابدى، ١٣٦٢ ش.
٣. عبدالعزيز، فهيم؛ المدخل الى العهد الجديد؛ دار الثقافة المسيحية، بى تا.
٤. م. ميلر، استيفن وف. هوبر، روبرت؛ تاريخ الكتاب المقدس منذ عهد التكوين و حتى اليوم؛ ترجمة وليم وهبة، دارالثقافة، الطبعة الأولى، ٢٠٠٨ م.
5. Barton, John and Muddiman, John (eds.), The Oxford Bible Commentary, (Oxford, 2007, 1st ed.).
6. Clarke, Howard, The Gospel of Matthew and its readers : a historical introduction to the First Gospel, (Indiana University Press, 2003).
7. Ehrman, Bart D., Forged: Writing in the name of God, why the Bible's authors are not who we think they are, (HarperCollins e _books).
8. Ehrman, Bart D., Jesus : apocalyptic prophet of the new millennium, (oxford, 1999).
9. Ehrman, Bart D., The New Testament, A Historical Introduction To The Early Christian Writings, (New York, Oxford University press, 1997, 1st ed.).
10. Gloag, Paton J., Introduction to the Synoptic Gospels, (T. & T. CLARK, 1895).
11. MacLeod, Ewan (ed.), Was the New Testament really written in Greek?, (Raphael Christopher Lataster, 2008).
12. Marvin, William, Authorship of the Four Gospels: External Evidences, (Weed, Parsons & Co., 1885).
13. Pullan, Leighton, The Gospels, (Longmans, Green, and Co., 1912).
14. Schaff, Philip (ed.), Nicene and Post _ Nicene Fathers, Series II, (New York, Christian Literature Publishing Co., 1890).
15. Scott, J. J., The making of the Gospels, (John Murray, 1905).
16. Stanton, Vincent Henry, The Gospels as historical documents, Part II: The synoptic Gospels, (Cambridge university press, 1909).